

Jens Rasmussen

Moderne dansk syntaks

Introduktion og øvelser

Indhold:

Indledning	5
1. Sætninger	7
2. Sætningsled	9
3. Basisskemaet for helsætninger	14
4. Forbinderfeltet og udeladte led	20
5. Forfeltsprøven	21
6. Negerede leds placering	23
7. Vægtprincippet	26
8. Ekstraposition	29
9. Ledmateriale	31
10. Ledsætninger og infinitiver	34
11. Andre ledtyper	45
12. Specielle konstruktioner	50
13. <i>Der</i> - konstruktioner	55
14. Perioder	60
15. Repetitionsopgaver	62

Rettigheder

Dette eksemplar af bogen *Moderne dansk syntaks* er et tryk af en pdf-fil lagt på ud hjemmesiden www.dansklektor.dk. Materialet må kun anvendes af dansklektorer på ikke-danske universiteter. Det kan kopieres og uddeles til de relevante danskstuderende. Det må derimod ikke være genstand for salg eller nogen anden kommerciel aktivitet.

Materialet kan benyttes under ovenstående betingelser uden afregning frem til ultimo september 2012.

Indledning

Denne bog er en indføring i grundlæggende dansk syntaks, eller sætningsopbygning om man vil. Udgangspunktet er Erik Hansens *Dæmonernes Port* (1984) og Paul Diderichsens *Elementær dansk grammatik* (1941). Stoffet i de to lærebøger forekommer ofte svært tilgængeligt, så ideen er hér at give en enklere fremstilling af stoffet.

Noterne er egentlig skrevet til udenlandske danskstuderende, men de kan også udmærket anvendes i fx gymnasieundervisningen eller lignende.

Det kan anbefales at underviseren sideløbende følger med i *Dæmonernes Port*, så han/hun kan svare på de spørgsmål som sikkert vil komme undervejs. Både Hansen og Diderichsen introducerer en lidt anden måde at opfatte sætningsled på end det er sædvane i den klassiske grammatik. Fx taler vi om **helsætninger** og **ledsætninger** og ikke om hovedsætninger og bisætninger. Derfor anbefales det at underviseren i alle tilfælde har kendskab til indholdet af *Dæmonernes Port*.

Anvendes noterne i danskundervisning for udlændinge kan man gå i gang med materialet efter 50 undervisningstimer, og jeg mener at man udmærket kan gennemgå materialet på dansk, men det er måske en idé at præsentere indholdet af de to første kapitler på et for eleverne velkendt sprog.

Repetitionsøvelserne i kapitel 15 kræver at alt stoffet er gennemgået.

Tak til

Professor Henrik Galberg Jacobsen (SDU), Professor Christer Lindqvist (Greifswald Universitet) og ikke mindst Robert Zola Christensen (Lunds Universitet) for gode råd og korrekturlæsning.

1. Sætninger

En sætning indeholder ét subjekt '×' (grundled) og ét finit (tidsbøjet) verbum '○' (udsagnsled), fx

Peter ser en film i fjersynet
× ○

hun har læst en bog
× ○

Peter og *hun* er subjekter. *ser* og *har* er de finitte verber.

Er der to subjekter og to finitte verber i en konstruktion, så har vi to sætninger, fx

hun læser en bog og han ser en film
× ○ × ○

han siger at hun læser en bog
× ○ × ○

En sætning kan også bestå af en imperativ (bydemåde) med eller uden subjekt, fx

spis din mad!

spis du din mad!

Der er to typer sætninger: **helsætninger** og **ledsætninger**.

En helsætning er ikke en del af en anden sætning og kan stå alene, fx

hun har læst en bog

han siger at hun læser en bog

En helsætning afsluttes ofte med et punktum, men man kan godt forbinde to helsætninger med de såkaldte **sideordningskonjunktioner**, fx

hun læser en bog og han ser en film

spis din mad eller gå i seng!

En ledsætning er et led i en anden sætning og kan i reglen ikke stå alene, fx

han siger at hun læser en bog

at hun læser en bog er objekt (genstandsled) i den ovenstående helsætning (hvad siger han?) og dermed en ledsætning. Vi ser tydeligt at den ikke står alene. En ledsætning indledes ofte med en såkaldt **underordningskonjunktion** (bindeord) (se i øvrigt kap. 2 *Konjunktional*)

Øvelse 1.a

Identificér helsætningerne og ledsætningerne i teksten:

Mange byer i Danmark har en havn. Niels og Marie bor i Århus der også har en havn. Somme tider går Niels og Marie ned til havnen. Et stort skib er på vej ind. De kikker på de mange måger der flyver i luften. De går hen og ser på et stort skib fra Sydafrika der lige er sejlet ind i havnen.

Øvelse 1.b

Find side- og underordningskonjunktioner i teksten!:

Peter har fået et nyt arbejde. Han skal have en bankkonto hvor han kan få sin løn. Derfor går han ind i en bank. Bankfunktionæren spørger ham om hvilken slags konto han vil have. Peter tænker sig lidt om. Han er i tvivl, men han vælger almindelig lønkonto med kreditkort. Det er så smart, for man behøver ikke at have en masse penge med når man går i byen for at købe ind. Men det kan være farligt med et kreditkort hvis man ikke fører regnskab med hvor mange penge man bruger.

2. Sætningsled

En sætning har forskellige typer led som kan bestå af ét eller flere ord. Hvert sætningsled angiver en specifik funktion i sætningen, fx

I går så jeg en god film i biografen

jeg er agens (den som gør noget); *går* er verbet (handling); *en god film* er det som *jeg* så; *i biografen* viser **hvor** *jeg* så en god film, og *i går* viser **hvornår** *jeg* så en god film i biografen.

Leddene kan opdeles i 5 kategorier: **Verbaler, nominaler, adverbialer, negationer og konjunktionaler.**

Verbal (udsagnsled)

Et verbal er verbet eller verberne i sætningen og udtrykker handlinger (tilstande, relationer, ændringer, hændelser) i videste forstand., fx

Carl spiser morgenmad

Carl vil spise morgenmad.

Carl har spist morgenmad.

Et verbum bøjet i tid (*spiser, vil, har*) kaldes et **fini**t verbal. En infinitiv uden *at*, fx *spise*, eller et perfektum participium (kort tillægsform), fx *spist*, kaldes et **infini**t verbal. En infinitiv med *at* er **ikke** et verbal (se *Nominal*).

Nominal

Der er tre typer nominaler:

1. Subjekt (grundled), fx

Carl spiser morgenmad.

den grønne bil står på gaden.

Subjektet er formelt set den der udfører handlingen udtrykt i verbalet.

I nogle sætninger findes der et **foreløbigt subjekt**, fx

***Det** er sjovt at synge*

Det er det foreløbige subjekt, og *at synge* er det logiske subjekt (se i øvrigt kap 10).

I andre sætninger er der et **formelt subjekt**, fx

***Der** er mange mennesker på gaden*

(se kap. 13)

2. Objekt (genstandsled/hensynsled), fx

Carl giver Pia en bog.

En bog er det **direkte objekt**, og *Pia* er det **indirekte objekt**¹. Det direkte objekt er det led i sætningen som subjektet gør noget ved. Det indirekte objekt er det led som subjektet gør noget for. Læg mærke til at et reflektivpronomen er direkte objekt, fx

hun vasker sig.

i analogi med

hun vasker barnet.

3. Prædikativ (omsagnsled), fx

Tina er lærer.

Viktor bliver glad.

det er mig

de kalder ham Tøffe.

Lærer, glad og mig er **prædikativ til subjekt** og siger noget om subjektet. *Tøffe* er **prædikativ til objekt** og siger noget om objektet.

Nominaler er typisk substantiver, adjektiver eller pronomener (som i eksemplerne), men det kan også være en infinitiv med *at*, fx

at sove er dejligt. (subjekt)

eller en ledsætning, fx

han siger at Peter sover (objekt)

Adverbial

Et adverbial er ét eller flere ord der beskriver en omstændighed, dvs. svar på spørgsmål af typen: *hvor, hvorhen, hvordan, hvornår - under hvilke omstændigheder*, fx

nu skal jeg på arbejde (tid og retning)

jeg skal snart sove (tid)

jeg må desværre gå (omstændighed)

jeg skal arbejde i Roskilde (sted)

jeg skal til Roskilde (retning)

du skal gå ind (retning)

jeg skal på arbejde, når min kone kommer hjem (retning og tid)

Adverbialer er typisk adverbier, præpositions konstruktioner og ledsætninger, men kan også

---

¹ Indirekte objekt svarer til dativobjekt i den tyske/latinske grammatik, og direkte objekt svarer til akkusativobjekt.

være et substantiv, fx

jeg arbejder mandag.

jeg arbejder en time.

Negation

Negationer er i denne grammatik en speciel kategori af adverbialer, fx

Line skal ikke i skole i morgen

Signe drikker aldrig kaffe

Konjunktion

Et konjunktion forbinder to led eller to sætninger, fx

Peter og Gitte bor i Århus

Peter sover og Gitte ser fjernsyn

og er i overvejende grad en konjunktion, men ikke altid, fx

Noah ved ikke hvor mange penge han har i pung

Der er to typer konjunktioner:

1. Sideordningskonjunktioner

Et sideordningskonjunktion forbinder to led eller to sideordnede (ligestillede) sætninger, fx

Peter og Gitte bor i Århus (2 led)

Peter sover, men Gitte ser fjernsyn (2 hovedsætninger
(hovedsætninger))

han siger at Peter sover, men at Gitte ser fjernsyn. (2 ledsætninger
(bisætninger))

Typiske sideordningskonjunktioner er *og*, *eller*, *for* og *men*.

2. Underordningskonjunktioner

Et underordningskonjunktion indleder en ledsætning (bisætning), fx

han siger at Peter sover

han siger at Peter kun sover når han er på arbejde

Marie spørger Line hvor ofte hun går til gymnastik

Typiske underordningskonjunktioner er *at*, *om*, *fordi*, *når*, *hvis*, *hvornår*, *hvad*, *hvorfor* og *hvorhen*.

Øvelse 2.a

Angiv de finitte/infinite verbaler!

1. Jeg har en lille lejlighed.
2. Hun vil læse en avis.
3. Hun har læst en avis.
4. Skal vi ses i morgen?
5. Jeg kan lide at sove.
6. Han vil gerne være lærer.

Øvelse 2.b

Angiv nominalerne i sætningerne og bestem typen (subjekt, direkte/indirekte objekt, prædikativ)!

1. Marie læser en bog.
2. Svend ser en god film.
3. Tine fortæller Holger en sjov historie.
4. Han er en stor mand.
5. De kalder ham en idiot.
6. Ham har jeg aldrig set.

Øvelse 2.c

Angiv adverbialerne! Forklar om adverbialet beskriver tid, sted etc.!

1. Vi ses på tirsdag.
2. Nu skal vi snart i biografen.
3. Theodor går ind i et tog.
4. Hvis du vil på fisketur i morgen, skal du i seng nu.
5. Bilen kører hurtigt.
6. Musikken spiller højt.
7. Han drikker aldrig øl om morgenen.

Øvelse 2.d

Angiv alle leddene i følgende sætninger med hhv *v* (verbal), *n* (nominal), *a* (adverbial), *neg.* (negation) og *k* konjunktional!

1. Lise og Viktor har ikke læst teksten om H. C. Andersen.
2. Hun ved ikke om Noah kommer med til festen.
3. Emma var aldrig hjemme, når vi skulle gøre rent.
4. Det er altid koldt i Alaska.

5. Anne synes at bogen var morsom, men det synes Henrik ikke.
6. Nu har jeg været i Polen i 4 dage.
7. Hver dag holder vi flere møder på engelsk.
8. I går aftes besøgte vi den polske direktør i hans hjem.
9. Lige nu sidder jeg alene på mit værelse.
10. Jeg ringer til dig i begyndelsen af næste uge.
11. Hans kone havde lavet en masse forskellige polske retter.

3. Basisskemaet for helsætninger

Man kan sige at sætningsskemaet er en formel for den danske syntaks. Det angiver ganske enkelt i hvilken rækkefølge ordene kommer i en sætning. Vi ser først på **basisskemaet for helsætninger**²:

Forfelt	Centralfelt			Slutfelt		
F	v	n	a	V	N	A
Forfelt	Finiteverballed	Nominalled (subjekt)	Adverbialled	Infinitteverballed	Nominalled (objekt/prædikat)	Adverbialled
F	v	n	a	V	N	A
Carl	bor					i Randers
i Randers	bor	Carl				
	bor	Carl				i Randers?
Carl	spiser		ofte		morgenmad	i køkkenet
morgenmad	spiser	Carl	ofte			i køkkenet
i køkkenet	spiser	Carl	ofet		morgenmad	
	Spiser	Carl			morgenmad	i køkkenet?
i dag	vil	Svend		tage	toget	hjem
Svend	vil			tage	toget	hjem i dag
toget	vil	Svend		tage		hjem i dag
	vil	Svend		tage	toget	hjem i dag?
jeg	er		heldigvis		chauffør	
chauffør	er	jeg	heldigvis			
heldigvis	er	jeg			chauffør	
da han kom hjem,	spiste	vi			aftensmad	
vi	spiste				aftensmad	da han kom hjem
at sove	er				dejligt	

² En egentlig definition af en helsætning findes på s. 28. På dette sted i bogen siger vi at en helsætning er en sætning fra punktum til punktum.

Her er et sæt basisregler for sætningsskemaet:

a) - v og V indeholder verber. v indeholder finitte verballed, og V indeholder infinitte verballed. Vi siger også ofte verbal i stedet for verballed.

- Nominalledet n indeholder det grammatiske subjekt. N kan indeholde indirekte og direkte objekter samt prædikativer. Objekter og prædikativer er formelt set i akkusativ, men det ses kun når der står et personligt pronomen, fx

Jeg viser Anton huset   Jeg viser ham huset
Det er Anja.   Det er hende

- a og A indeholder adverbialer.

b) Forfeltet (F) kan kun indeholde ét led, fx

Carl bor i Randers
i Randers bor Carl
* i Randers Carl bor

Forfeltet er et åbent felt i skemaet. Det kan indeholde led som normalt står i n , a , N og A . Subjekter og adverbialer placeres ofte i forfeltet. Objekter og prædikativer står kun i forfeltet når man vil understrege leddet, fx

bogen køber hun (og ikke avisen)

c) Leddene i v og V kan ikke flyttes.

d) Hvis F er tomt, er der tale om et spørgsmål, der besvares med *ja* eller *nej*, eller en imperativ, fx

bor Lars i Randers?
tag toget hjem!

e) Det indirekte objekt står altid før det direkte objekt, fx

Pia giver Lars en bog
hun fortæller Ludvig en historie

Lars og *ham* er indirekte objekter, *en bog* og *en historie* er direkte objekter. Læg mærke til at alle leddene skal stå N .

f) a beskriver ofte "måde", dvs. det modificerer verbet eller angiver modalitet. Adverbialerne i a er ofte abstrakte. Adverbialerne i A er mere konkrete og beskriver tit sted, tid eller omstændighed, fx

jeg er heldigvis chauffør (a: heldigvis - abstrakt)
Carl vil bo i Randers (A: i Randers - konkret)
* Carl vil i Randers bo

g) Skemaet opdeles i 3 hovedfelter:

Forfelt	Centralfelt	Slutfelt
F	v n a	V N A

Læg mærke til at man udmærket kan have en sætning uden fx en infinit form eller et adverbiale! Derfor kan skemaet have flere tomme felter. Men da det kræves at en sætning i alle tilfælde har et finit verbum og i de fleste tilfælde også et subjekt, vil felterne *v* og *n* (*F*) i reglen være udfyldte.

Øvelse 3.a

Angiv leddenes placering med **F**, **v**, **n**, **a**, **V**, **N** og **A** som i nedenstående eksempel:

i dag vil Lars se en film i fjernsynet
 F v n V N A

1) han læser en avis	5) de møder hinanden på gaden
2) han vil møde en mand på caféen	6) Peter kører med bus på arbejde
3) Lise skal drikke kaffe med Lene	7) i morgen vil Leif tage til Randers med tog
4) Carl vil lære dansk på folkeuniversitetet	8) den bog vil jeg læse

Øvelse 3.b

Lav sætningernes syntaks om! Brug reglerne a) - g)!

F	v	n	a	V	N	A
hun	fortæller				Peter en historie	
Pia	vil			give	Lars en bog	
i dag	vil	Peter	måske	gå		i skole
hvem	sidder					i stuen?
hvad	er	der				på gulvet?

Øvelse 3.c

Identificér de forskellige led i sætningsskemaet i følgende sætninger.

- Han går hen til købmanden.
- Dér boede Jensen sidste år.
- Peter kunne desværre ikke komme i dag.
- Vil du ikke med os i biografen i aften?
- Lise kommer aldrig til tysktimerne.
- Hun er læge.
- Hende kan jeg godt lide.
- Hvorfor er du altid så vred?
- Aldrig skal jeg glemme hendes sang.
- Skal vi ikke gå en tur over i parken?

Øvelse 3.d

Lav sætningens syntaks om på alle tænkelige måder!

1. Viktor går på danskursus om torsdagen. 3. Maja kører på cykel.

_____	_____
_____	_____
_____ ?	_____ ?

2. Lars sover på sofaen.

4. Nina gik ikke på arbejde i går.

_____	_____
_____	_____
_____ ?	_____ ?

5. Holger vil se fjernsyn når han er færdig med sit hjemmearbejde.

_____
_____
_____ ?

Øvelse 3.e

Lav sætninger af ordene!

1. går/du/på/hvornår/arbejde?

2. i/Lise/biografen/var/i/går/jeg/med.

_____	_____
_____	_____
3. kaffe/du/om/drikker/eftermiddagen?	4. er/hvor/lejligheden/værelser/mange/der/i?

5. skal/børnene/have/de/til/med/Spanien

6. mange/på/er/der/gaden/mennesker.

_____	_____
7. nu/skal/holde/vi/pause?	8. tager/ofte/med/jeg/til/bussen/Ballerup.
_____	_____

9. ofte/spiser/på/du/restaurant/hvor?

10. du/lide/at/bil/kan/køre?

Øvelse 3.f

Hvad kan problemet være i følgende sætning? (Prøv at ændre syntaksen efter basisreglerne):

Poul giver Line en fin gave

Repetitionsøvelse

Angiv nominalerne i sætningerne og bestem typen (subjekt, direkte/indirekte objekt, prædikativ)!

1. Noah besøger sin mor.

6. Børnene leger i parken.

2. Mathilde gav Michael en fin gave.

7. De taler ofte om krigen.

3. Jeg maler væggene røde.

8. I går var Karl og Ann-Katrin på Christiania.

4. Læreren forklarede ham opgaven.

9. Jeg hedder Hans, men de kalder mig Topper.

5. Hun er min bedste veninde.

10. I Vojens så jeg speedway i weekenden.

4. Konjunktionalfeltet og udeladte led

Når man forbinder to helsætninger, bruger man en **sideordningskonjunktion**. Konjunktionen står foran den anden sætning, og placeres i det såkaldte konjunktionalfelt *k* som indeholder én af konjunktionerne *og, men, eller, for, thi* og *så*, fx

Line ser fjernsyn, og Svend læser en bog

Marie er syg, så hun kan ikke komme i skole

Når man forbinder to sætninger, kan man ofte udelade informationer i den ene sætning hvis de findes i den anden, fx

i går var Hansen syg, og Larsen bortrejst

Åge vandt 200 kr. i Lotto, og Peter 50

han kan eller vil ikke stå op om morgenen

k	F	v	n	a	V	N	A
	i går	var	Hansen			syg	
og	- - - -	- - -	Larsen			bortrejst	
	Åge	vandt				200 kr	i Lotto
og	Peter	- - - - -				50 - -	- - - - -
	han	kan		- - - -	- - -		- - - - -
eller	- - -	vil		ikke	stå		op om morgenen

Øvelse 4

Identificer leddene og udeladelserne i følgende sætninger.

- 1) Hun var taget til Danmark, og han til Sverige.
- 2) Peter var vred på Lone, og hun på ham.
- 3) Ole er kørt, men Peter blevet til te.
- 4) Ester var træt, og Noah glad og frisk.
- 5) Ville han løbe eller gå i skole?
- 6) Han var syg, men aldrig doven.

5. Forfeltsprøven

Nogle gange kan det være svært at finde ud af hvor mange led der er i N og A. Det kan også være svært at se hvad der hører til N og til A.

Prøv fx at sætte disse sætninger ind i sætningsskemaet!

i går så jeg det gamle hus med det røde tag

Lise kører med bil hjem til sine forældre

Hvor mange led er der? Er *det gamle hus med det røde tag* ét eller to led? Er *med bil hjem* ét eller to led? Eller hvad med *hjem til sine forældre*?

For at løse dette problem bruger vi forfeltet. Vi ved at der kun kan være ét led i forfeltet. Så derfor prøver vi at flytte leddene og ser om det giver mening.

* *det gamle hus så jeg med det røde tag i går*

Det giver ingen mening. Derimod kan vi forstå

det gamle hus med det røde tag så jeg i går

Vi kan altså se at *det gamle hus med det røde tag* er objekt og at det er ét led, idet det kan stå i forfeltet. På samme måde ser vi at der er to led i A i den anden sætning: *med bil* og *hjem til sine forældre*:

med bil kommer Lise hjem til sine forældre

Lad os se på sætningen:

i aftes så jeg den film som du snakkede om

Vi bliver nødt til at tage hele ledsætningen med i forfeltet for at det giver mening:

den film som du snakkede om, så jeg i aftes

altså er *den som film du snakkede om* objekt.

Nogle gange kan man dog forstå en sætning på flere måder:

vi mødte den gamle mand i det lille hus nede ved stranden

den gamle mand i det lille hus mødte vi nede ved stranden

den gamle mand mødte vi i det lille hus nede ved stranden

den gamle mand i det lille hus nede ved stranden mødte vi

I anden sætning er *i det lille hus* attribut til *den gamle mand*. I tredje sætning er *i det lille hus* et stedsadverbial, og leddet *nede ved stranden* er attribut. I den fjerde sætning er *i det lille hus nede ved stranden* attribut til *den gamle mand*.

Øvelse 5.a

Brug forfeltsprøven til at identificere sætningsledene!

- 1) Man kan stadig spise i haven i oktober.
- 2) Vi skal spise henne hos mig
- 3) Han har givet hende pakken til Ole.
- 4) Hun har sendt et brev til ham som hun elsker.
- 5) Han vil ikke stå op om morgenen.
- 6) Han har givet pakken til Holger.
- 7) Han har givet hende pakken til Holger.
- 8) Lene har skrevet til manden fra Bhutan.
- 9) Hun har sendt ham som hun elsker, et brev.

Øvelse 5.b

Lav forfeltsprøve på følgende sætninger, og prøv at forklare hvordan de kan forstås!

1. Har du bøgerne fra Jensen?	3. Jeg har set Jeppe på bjerget.
2. Her kommer Lars med de lange ben.	4. De har en ny film på plakaten.

Repetitionsøvelse

Angiv leddenes placering med k, F, v, n, a, V, N og A!

1. Om en time kommer mine forældre til kaffe.
2. Hvorfor vil hun altid kysse borgmesteren?
3. Bendt kan godt lide Anders, men ikke Pia.
4. Om natten har børnene ofte sovet på loftet.
5. Mary og Frede var kærester flere år.
6. Skal vi løbe ned til søen?

6. Negerede leds placering

Objekter, prædikater og adverbialer der er negeret, placeres ikke på de normale pladser, fx i sætningen

vi har set nogle fugle

bliver *nogle fugle* negeret til *ingen fugle*, og sætningen bliver til

vi har ingen fugle set

Vi ser at det negerede led *ingen fugle* bliver placeret på samme sted som negationen i

vi har ikke set nogen fugle

nemlig mellem *a* og *V*. I skemaet ser det ud som følger:

F	v	n	a	neg	V	N	A
vi	har		da	ikke	set	nogen fugle	
vi	har		da	ingen fugle	set		
han	kan		jo	ikke	få	nogen ferie	i år
han	kan		jo	ingen ferie	få		i år
hun	vil		altid		bo		i USA
hun	vil			aldrig	bo		i USA
i aftes	ville	Pia	desværre		se	en film	
i aftes	ville	Pia	desværre	ikke	se	en film	
i aftes	ville	Pia	desværre	ingen film	se		

Øvelse 6.a

Negér følgende sætninger - både med *ikke* og med negeret *objekt/prædikativ*, hvis det er muligt:

1) Han har da en hund.

---

2) Vi kan se nogle sejlbåde på vandet.

---

3) For fire år siden havde Trine et gammelt hus.

---

4) De har altid generet mig.

---

5) Kunne han få en blanket på posthuset?

---

6) Taler de nogen fremmedsprog i Uagadugu?

---

7) I har da en opdragelse.

---

8) Man kan da blive lærer.

---

9) Livet er en dans på roser.

---

10) Han vil kunne alt om et år.

---

11) Hun har et ar på armen.

---

12) De har gået en tur.

---

13) Vi vil købe en dyr bil til sommer.

---

14) Han købte noget i Brugsen i går.

---

15) Hun har været her på et tidspunkt.

---

16) Hvorfor har han lagt et brev i postkassen?

---

17) Hvorfor er der smør i køleskabet?

---

18) Der går en bus til Randers kl. 11.

19) Han har bare været en tosse.

20) Fik du taget kopierne?

21) Han var pædagog.

22) Hun har nogle ar på armen.

Øvelse 6.b

Lav positive sætninger af de nedenstående negerede!

1. Fie har ingen aviser læst i dag.

2. Holger ser ingen problemer i det nye budget.

3. Patienten har ingen smerter haft siden i går.

4. I dag har der ingen studerende været til undervisningen.

5. Var der intet i køleskabet?

6. Intet nyt fra Vestfronten.

7. Vægtprincippet

Letled

Visse "små" led flytter frem i sætningen. Det er de såkaldte **lette led**. Andre "store" led kan flytte tilbage i sætningen. Det er de såkaldte **tunge led**.

Lette led er **tryksvage pronominer** der optræder som objekter eller adverbialer: *mig, dig, ham, hende, den, det, sig, os, jer, dem* samt *der* og *her*. De er placeret umiddelbart foran centraladverbialen *a*, men kun **hvis V er tom**. Har sætningen en infinitivform i V, kan der ikke være letled.

Der kan være tilfælde, hvor man ønsker udtale pronomener trykstærkt. Det kunne fx være for understrege leddets betydning. I sådanne tilfælde forbliver leddet på N's plads.

Lad os se på følgende sætninger:

jeg kender ikke læreren
du mødte jo Lise i går
gav du så Ole pengene?
vi så faktisk ikke Jensen

I skemaet herunder skifter vi nu de understregede led ud med pronominer. Læg mærke til trykket!

F	v	n	letled	a	neg	V	N	A
jeg	kender				ikke		læreren	
jeg	kender		◌ham		ikke			
jeg	kender				ikke		'ham	
du	mødte			jo			Lise	i går
du	mødte		◌hende	jo				i går
du	har			jo		mødt	◌hende	i går
	gav	du		så			Per pengene?	
	gav	du	◌ham	så			pengene?	
	gav	du	◌ham ◌dem	så?				
	gav	du	◌dem	så				til Per?

F	v	n	letled	a	neg	V	N	A
	var	han			ikke			hjemme?
	var	han	der		ikke?			
	var	han			ikke			dér?
vi	så			faktisk	ikke		Svend	
vi	så		ham	faktisk	ikke			
vi	har			faktisk	ikke	set	ham	

Læg mærke til at man ikke kan sige

* gav du dem så Ole?

Det skyldes reglen om at det indirekte objekt altid skal komme før det direkte.

Tungt led

Nogle gange kan man se at særlige store (tunge) led placeres efter A. Men det sker sjældent i moderne dansk, og det kan ikke anbefales at bruge tunge led i talesprog, fx

*oppe fra bjergene kom til Bilbo en meget høj rytter på en kæmpe hest
i den lille sal var forsamlet gruppen af officerer og andre embedsmænd fra hæren*

Det ville være mere naturligt at sige

*oppe fra bjergene kom der en meget stor rytter på en kæmpehest til Bilbo
i den lille sal var gruppen af officerer og andre embedsmænd fra hæren forsamlet*

Øvelse 7.a

Identificer ledene i følgende sætninger.

- 1) Han finder den aldrig.
- 2) Han finder aldrig den.
- 3) Så skynder vi os lidt.
- 4) Elsker du mig?
- 5) Er Ole her?
- 6) Han finder aldrig løsningen.
- 7) Han vil aldrig finde den.
- 8) Nu må I sgu skynde jer lidt.
- 9) Har Ole været her?
- 10) Er Ole hér?

Øvelse 7.b

Emma fortalte ikke Noah historien?

1) Udskift *Noah* med *ham*!

---

2) Udskift *historien* med *den* og *Noah* med *ham*!

---

3) Udskift *historien* med *den*!

Øvelse 7.c

I hvilke sætninger er der tungt led?

- 1) Så lød fra kirken klokkernes høje ringen.
- 2) Han kan med tiden blive en udmærket lærer med megen erfaring.

Repetitionsøvelse

Hvor mange led er der i A i følgende sætninger?

1. Har du aldrig set Krøniken i fjernsynet om søndagen?
2. Hun besøgte sin mor på plejehjemmet i Vojens hver uge.
3. Her kommer Jens med fanen.

8. Ekstraposition

I visse tilfælde kan man fremhæve et bestemt led i sætningen. Det gøres ved at sætte leddet uden for skemaet. Denne mekanisme kaldes **ekstraposition**. I ikke-spørge- og -imperativ-sætninger har det ekstraponerede led en repræsentant (proform) i F, fx

Hesten, den er et smukt dyr
Claus, ham kan jeg godt lide

Hesten og *Claus* står i ekstraposition, og *den* og *ham* er repræsentanterne.

I spørge- og imperativsætninger er F tomt, og repræsentanten er placeret på den naturlige plads i skemaet. I imperativsætninger er repræsentanten dog fakultativ, fx

ham Jens, er han da dansker?
Anton, tag (du) lige kaffen!

Her er *ham Jens* og *Anton* de ekstraponerede led, og *han* og *du* er repræsentanterne.

Ekstraposition foran skemaet (repræsentanten er understreget):

k	ekstra	F	v	n	a	V	N	A
men	hesten,	<u>den</u>	er				et smukt dyr	
	Claus,	<u>ham</u>	kan	jeg	godt	lide		
og	alkoholiker,	<u>det</u>	er	han				
	i sommers,	<u>da</u>	var	vi				i Thailand
	på tirsdag,	<u>så</u>	skal	Marie				til Århus
men	i Finland,	<u>der</u>	er	det	ofte		koldt	om sommeren
	ham Jens,		er	<u>han</u>			dansker?	
	i går,		kom	han	<u>da</u>			for sent hjem?
	Anton,		tag	<u>(du)</u>	lige		kaffen!	

Ekstrapositionen kan også placeres bag skemaet:

k	F	v	n	a	V	N	A	ekstra
men	<u>den</u>	er				et smukt dyr,		hesten
		er	<u>han</u>			dansker,		ham Jens?
		tag	(<u>du</u>)	lige		kaffen,		Anton!
	<u>han</u>	er		da		sjov,		ham Lars
for	<u>de</u>	sover		stadig,			til middag,	børnene?

Øvelse 8

Lav ekstrapositions-konstruktioner af følgende sætninger sådan at de *kursive* led bliver fremhævet først i sætningen.

1) I går gik *min bil* i stykker.

---

2) Hvem har nu taget *min cykel*?

---

3) Jeg kan ikke helt stole på *Cathrine*.

---

4) Var du til fest *i sidste uge*?

---

5) Jeg kan *i virkeligheden* ikke forstå det.

---

6) Han er nu aldrig blevet *nogen god elev*.

---

7) Du bliver aldrig færdig *på den måde*.

---

8) Vi skal heldigvis først møde klokken 8 *på torsdag*.

---

9) De kom *allesammen* med gaver.

---

9. Ledmateriale

Vi har set at et led i sætningsskemaet kan bestå af mere end ét ord, fx

jeg kan lide kaffe og kage
de rejser på tirsdag

Her er *kaffe og kage* objekt og *på tirsdag* et stedsadverbial.

Led, som indeholder flere ord, kan inddeles i tre kategorier: paratagmer, hypotagmer og katatagmer.

Paratagmer (sideordningsforbindelser) er forbindelser mellem ord eller led der har lige værdi. De bliver sat sammen med konjunktionerne *og*, *men* eller *eller*. Om paratagmer gælder det at man kan tage et led væk uden at ødelægge grammatikken, fx

børnene og de voksne sidder på bænken →
børnene sidder på bænken   *de voksne sidder på bænken*

han er dum og irriterende →
han er dum   *han er irriterende*

hun kunne hverken løbe eller gå →
hun kunne ikke løbe   *hun kunne ikke gå*

jeg ringer ikke i morgen, men på lørdag →
Jeg ringer ikke i morgen   *jeg ringer på lørdag*³

Hypotagmer (underordningsforbindelser) er forbindelser af ord eller underled mellem hvilke der er et specielt afhængighedsforhold. I sætningen

han er vist temmelig træt

kan man med forfælsprøven se at *temmelig træt* ét led. Man kan også se at kun *træt* som selvstændigt ord kan være prædikativ mens *temmelig* ikke kan være det:

han er vist træt
* *han er vist temmelig*

temmelig beskriver *træt*, men er ikke et selvstændigt led. Derfor er der **ikke** tale om et paratagme. Man siger at *træt* er **kerneledet** og at *temmelig* er **adledet**, og sammen danner de et **hypotagme**. Der kan sagtens være flere adled til et kerneled. De kan inddeles i flere forskellige klasser:

---

³Læg mærke til at konjunktionen *men* inkluderer negationen *ikke*, hvilket bevirker at led af typen *i morgen, men ikke på lørdag* ikke passer helt til definitionen på et paratagme. Men vi medregner dem af praktiske grunde alligevel til paratagmerne.

adled bestemmere	adled beskrivere	kerne	adled (tunge)
den	store	Tor	med det røde skæg
	meget	kedelig	
Lottes	glade	datter	der bor i Odense
	gråt	vejr	
to		byer	i Spanien
min	dejlige	have	med blomster

En **bestemmer** er i reglen en artikel, et numeralie, et possessivt pronomen eller en genitiv. En **beskriver** er ofte et adjektiv. **Kernen** er i reglen et substantiv, et adjektiv eller et adverbium. Det **tunge adled** er i princippet også en beskriver, men sjældent et adjektiv. Derimod er der ofte tale om præpositions konstruktioner eller relativsætninger.

Læg mærke til at et hypotagme kan have et paratagme som kerne, fx

gode frugter og grøntsager

eller som adled

de franske og engelske turister

Et af ledene i et paratagme kan være et hypotagme, fx

voksne og små børn

Vi kan nu prøve at analysere et mere kompliceret led:

Leif og den glade enke
best beskr kerne
HYPOTAGME
PARATAGME

Konjunktionen *og* viser at der er tale om et paratagme, hvor *Leif* samt *den glade enke* er de to sideordnede led. *Den glade enke* er et hypotagme der består af kernen *enke*, beskriveren *glade* og bestemmeren *den*.

Et **katatagme** er et led der hverken er et hypotagme eller paratagme. Lad os se på sætningen:

jeg mødte Lis i toget

i toget er hverken et hypotagme eller et paratagme idet begge ordene i leddet er nødvendige for at det giver mening. Altså er *i toget* et katatagme.

En speciel form for katatagme kaldes en **neksus**. Vi ser på sætningen:

de siger han lyver

han lyver er åbentbart objekt i sætningen. *han lyver* er hverken hypotagme eller paratagme - altså må det være et katatagme. Et katatagme, som indeholder et selvstændigt udsagn, kaldes en **neksus**. Det viser sig at en nexus enten er en sætning eller en del af en sætning (se kap. 10).

En sætning som er et led i en anden sætning, kaldes en **ledsætning**. En sætning som ikke er et led i en anden sætning kaldes en **helsætning**.

En **infinitiv** (infinitivsætning) er en **reduceret neksus** idet den mangler både subjekt og finit verbal, men den har dog mange af sætningens/nexussens kvaliteter. Dette kan ses af følgende eksempel:

vi foreslår vi ser filmen

vi foreslår at se filmen

I begge sætninger er objektet understreget.

Øvelse 9.a

Beskriv følgende led med termerne paratagme, hypotagme og katatagme!

1) Per og Lis	8) den eneste ene
2) en sød pige	9) kærlighed ved første blik
3) på gaden	10) hans grønne bil
4) på den brede gade	11) en stor én
5) i morgen eller på lørdag	12) huset med det grønne tag
6) kongen og hans dronning	13) nu eller aldrig
7) 117 idiotiske politikere	14) to mus som sidder i et hul

Øvelse 9.b

Find paratagmer og hypotagmer i sætningerne og analysér dem som ovenfor.

- 1) Har du læst Lieberkinds bog om aber.
- 2) Jeg sidder på den dårligste plads.
- 3) Han havde en sort cykel af ældre model.
- 4) Han er 2 år gammel.
- 5) Han er vist næsten eller helt rask.
- 6) Han var engang gift med en smuk og intelligent jurist.
- 7) Han var en uheldig, men lykkelig mand.
- 8) Han kyssede den dejlige pige som bor henne i Nørregade.

10. Ledsætninger og infinitiver

10.1 Ledsætningers og infinitivers grammatiske funktioner

Ledsætninger og infinitiver med *at* kan have funktioner som substantiver, adverbier og adjektiver. Man siger, at en ledsætning eller en infinitiv kan have **nominal**, **adverbiel** eller **attributiv funktion**.

Hvis en ledsætning eller infinitiv er subjekt, objekt, prædikativ eller styret af en præposition, siger vi at den har **nominal funktion**, fx

at han var en tyv, overraskede mig (subjekt)
hun siger at bogen er god (objekt)
problemet er at der er for mange biler i byen (prædikativ)
vi håber på at du kan komme til festen (styrelse i præpositionsled)
at det var koldt, tænkte vi ikke på (styrelse i præpositionsled)
at spille bridge morer mig ikke (subjekt)
du foretrækker måske at blive her? (objekt)
formålet er at lære dansk (prædikativ)
tænker du på at begynde på universitetet (styrelse i præpositionsled)

En ledsætning kan have **adverbiel funktion** (men det kan en infinitiv i reglen ikke⁴), dvs. den beskriver omstændighederne ved handlingen i sætningen, fx

du kan gå med i biografen hvis du har lyst
jeg ringer fordi jeg har lyst til at høre din stemme
Ole var ikke til gymnastik da han var forkølet
hun drikker snaps som andre drikker vand
siden du har så mange penge, kan du give en øl

En ledsætning eller infinitiv kan have **attributiv funktion**, dvs. den beskriver et nominalt led (i reglen et substantiv eller et pronomen), fx

det er ham der bor i Lunderskov
kendte du de fugle vi så i skoven?
det at sove udenfor har aldrig generet mig
fornemmelsen at være alene er forfærdelig
det værelse vi boede på, var meget flot

---

⁴Infinitiver af typen *At dømmes efter antallet af tilskuere var koncerten en succes* har dog adverbiel funktion, men de forekommer sjældent.

Øvelse 10.1.a

Identificer ledsætninger og infinitiver og forklar deres funktioner.

- 1) At bade på denne årstid kan ikke være sundt.
- 2) Du kan vente i venteværelset mens lægen bliver klar.
- 3) Efter at have set huset har jeg ikke længere lyst til at købe det.
- 4) Du har fået den stol der har tre ben.
- 5) Det er sjovt at danse.
- 6) ... men at høre historien fra forfatteren selv bliver nu interessant.
- 7) Vi prøver at ringe med det samme.
- 8) Hvis du ikke går nu, skriger jeg.
- 9) Vi skyder sheriffen når han går til frokost.
- 10) Jeg skriger hvis du kommer nærmere.
- 11) Det du siger dér, lyder helt fornuftigt.
- 12) Naboen, som de ellers havde haft et godt forhold til, ville ikke hjælpe dem.
- 13) Han kender ikke kunsten at holde op mens legen er god.
- 14) Han begynder altid at synge når han bliver fuld. (2 stk. nexus)
- 15) Hun fortalte om dengang han rejste til Australien.
- 16) Havde hun ikke været der, havde jeg aldrig klaret det.
- 17) At rejse er at leve.
- 18) Det er en god tradition at flage til alle mulige lejligheder.

Repetitionsøvelse

Negér objekterne/prædikativerne i følgende sætninger!

1. Tue kunne finde noget sukker i skabet.
3. Hun så en mulighed for fred i landet.

_____

_____

2. Han er en stor sportsmand.

4. Du har været en god ven.

_____

_____

10.2 Ledsætningers og infinitivers placering

Ledsætninger og infinitiver med attributiv funktion placeres efter kernen i et hypotagme, dvs. på det tunge adleds plads, fx

adled bestemmere	adled beskrivere	kerne	adled tunge
den	smukke	tradition	at sætte røde roser på bordet
den	grønne	bil	som stod i garagen
		manden	vi så på gaden i går aftes
		ham	der har langt hår

Ledsætninger med adverbial funktion placeres i *a*, *A* eller *F*, fx

F	v	n	a	V	N	A
da Ole kom,	var	jeg	allerede		færdig	med bogen
jeg	var		allerede		færdig	med bogen da Ole kom
jeg	var		da Ole kom, allerede		færdig	med bogen

Ledsætningens placering i *a* er sjælden og kan normalt ikke anbefales i almindelig brug.

Nominale ledsætninger og infinitiver kan mærkeligt nok ikke stå i *n* og *N*. Derimod skal ledsætningerne stå i *F* eller som ekstraposition efter skemaet hvis de er subjekt, objekt eller prædikat. Ledsætninger og infinitiver i præpositionsled står som regel sammen med præpositionen i *F* eller *A*.

Lad os se lidt nærmere på disse tilfælde:

Hvis **ledsætninger og infinitiver som subjekt** står i ekstraposition, skal der indsættes et **foreløbigt subjekt** *det*, fx

F	v	n	a/neg.	V	N	A	ekstra
at han var straffet,	interesserede		derimod		folk	meget	
derimod	interesserede	<i>det</i>			folk		at han var straffet
<i>det</i>	interesserede		derimod		folk	meget	at han var straffet

F	v	n	a/neg	V	N	A	ekstra
at stå på ski	er				meget sjovt	en gang imellem	
en gang imellem	er	det			meget sjovt		at stå på ski
det	er				meget sjovt	en gang imellem	at stå på ski

En ledsætning eller infinitiver som objekt eller prædikat vil oftest stå i ekstraposition, men kan også stå i *F*. Når ledsætningen eller infinitiven står i ekstraposition, kan man indsætte et **foreløbigt objekt** *det*, men det er ofte overflødigt.

I skemaet herunder er der i eksemplerne først indsat et substantiv eller pronomen for at illustrere det nominale ved ledsætningerne.

F	v	n	a/neg.	V	N	A	ekstra
jeg	kan		ikke	holde	larmen	ud	
jeg	kan		ikke	holde		ud	at I larmer
at I larmer,	kan	jeg	ikke	holde		ud	
jeg	skulle			sige	besked	til dig	
jeg	skulle			sige		til dig	at han er kommet
jeg	må			gøre	det klart	for hende	
jeg	må			gøre	(det) klart	for hende	at jeg forlader hende
det	forstår	jeg	altså ikke				
at hun får gaver af Lars,	forstår	jeg	altså ikke				
tidevandet	har			gjort	det farligt		at fortsætte

En ledsætning eller en infinitiv i et præpositionsled står der, hvor præpositionsleddene normalt er placeret, nemlig i *F* eller *A*, fx

F	v	n	a	V	N	A
jeg	havde			håbet		på at vinde over Sten i tennis
jeg	havde			håbet		på at jeg kunne vinde over Sten i tennis

F	v	n	a/neg.	V	N	A
vi	ventede					til at han kom med maden
for ikke at fryse	lukkede	vi	altid		dørene	
til at begynde med	skulle	vi		synge	en sang	for præsten
før børnene spiser,	skal	de		vaske	hænderne	

Øvelse 10.2

Sæt følgende helsætninger i sætningsskema! (Komma mangler!)

- 1) Om han har forstået det interesserer mig ikke.
- 2) Jeg blev hjemme da jeg var forkølet.
- 3) Det overrasker mig at han virkelig gad at lave mad.
- 4) Han tror at han er noget.
- 5) Jeg synes ikke filmen er interessant.
- 6) Det er ikke særligt fedt at han hele tiden skal spille punkmusik.
- 7) Hun tænker hele tiden på at rejse bort.
- 8) Om hun skulle rejse bort, funderede hun længe over.
- 9) Jeg blev hjemme fordi jeg var forkølet.
- 10) Det at få forbindelse er meget svært.
- 11) Jeg deltager i undervisningen selvom jeg helst ikke vil.
- 12) Jeg kan kun blive her indtil politiet kommer.
- 13) Det er ikke rart hele tiden at skulle brække sig.
- 14) Det er ikke det han siger, men det er måden han siger det på.
- 15) Hun er ikke interesseret i altid at skulle vaske op.
- 16) At datteren var gravid, var forældrene ikke klar over.

10.3 Ledsætningskemaet

Nu har vi undersøgt ledsætningens funktion og placering i helsætningen. I det følgende skal vi se på selv strukturen af ledsætningen. Det viser sig nemlig at der i analogi med helsætningskemaet findes et ledsætningskema.

Lad os studere følgende sætninger indeholdende ledsætninger:

Han gik hen til stationen fordi han gerne ville tage toget hjem

Han sagde at han var meget træt

Hun fortalte at hun ville læse en bog eller at hun ville gå i biografen

De købte kun én øl idet Peter ikke havde lyst til at drikke

Noah skulle arbejde hele dagen, hvorfor han skulle så tidligt i seng

De var imponerede over ham, ikke fordi han var sød ved børnene, men fordi han igen havde givet konen en gave

Det var ham som er vicevært, og som vi ikke kunne lide

De vidste ikke hvornår toget gik

Ledsætningerne følger følgende skema:

k ^s	k ^u	n	a/neg	v	V	N	A
	fordi	han	gerne	ville	tage	toget	hjem
	at	han		var		meget træt	
eller	at	hun		ville	gå		i biografen
	idet	Peter	ikke	havde		lyst	til at drikke
	hvorfor	han		skulle			så tidligt i seng
men	fordi	han	igen	har	givet	konen en gave	
og	som	vi	ikke	kunne	lide		
	hvornår	toget		gik			

k^s er sideordningskonjunktionen som forbinder to ligestillede ledsætninger. *k^u* er underordningskonjunktionen som viser at sætningen er en ledsætning.

Ledsætninger har ingen særlig plads for lette led. Tunge led efter ledsætningen, fx:

han græd da jeg ville give til ham den mest fantastiske og smukke gave

Ledsætninger kan også have ekstrapositioner. Her står repræsentanten på samme plads som i helsætninger (men selvfølgelig ikke i F).

han spurgte om hesten, den er et farligt dyr

de sagde at han da er meget flink, ham Claus

k ^u	ekstra	n	a	v	V	N	A	ekstra
om	hesten	den		er		et farligt dyr		
at		han	da	er		meget flink		ham Claus

Øvelse 10.3.a

Lav ledsætningskonstruktioner!

1) Han siger at (han er altid meget sulten)

---

2) Lone vil ikke spille fodbold fordi (hun har ondt i ryggen)

---

3) Poul ventede længe på bussen idet (den kom ikke til tiden)

---

4) Han mener at (livet ville ikke være sjovt uden politik)

---

5) Lise sagde at (hun havde aldrig truffet Per)

---

6) Hun kan ikke forstå hvorfor (det er svært at lære dansk)

---

7) Han har ondt i maven fordi (igen har han spist for meget slik)

---

8) Åge får rabat i forretningen idet (han køber ofte ind dér)

---

9) Leif vil i skole når (han bliver igen rask)

---

10) Jeg ville ikke have noget at spise fordi (maden kunne jeg ikke lide)

Øvelse 10.3.b

Sæt ordene i den rigtige rækkefølge!

1) Han var ked af at hendes/ikke/havde/han/fødselsdag/husket.

---

2) Hun vidste ikke om bestået/allerede/havde/eksamen/han.

---

3) Hun så ikke hvem bilen/der/i/sad.

---

4) Vi kan ikke forstå hvorfor så/skal/meget/vi/hjemmearbejde/have

---

5) Han synes ikke at nok/han/penge/har.

---

6) Det var godt at være ude når nu/det/godt/var/vejr

---

7) Der var så mange mennesker i salen at ikke/se/kunne/man hvem/ikke/der/der/var.

10.4 Infinitivsætningsskemaet

Vi har set at infinitivsætninger ligner ledsætninger meget. Deres sætningsstrukturer er da også meget ens. Forskellen er at infinitivsætningerne ingen subjektspostition (*n*) har. Infinitivsætningen bruger så at sige ledsætningens subjekt, fx:

Han var glad for at have hund

Subjektet *han* er både glad og har hund. Desuden er det finite verbum udskiftet med en infinitiv med *at* (v_{inf}), og der er ikke nogen underordningskonjunktion.

Lad os se på følgende sætninger med infinitivsætninger:

Det er dejligt at svømme i havet

Han var kendt for at ville have kold kaffe til frokost

Hun var sur over ikke at have fået lønforhøjelse i år

De lovede en dag at komme forbi

Infinitivsætningerne følger følgende skema:

a	V _{inf}	V	N	A
	at svømme			i havet
	at ville	have	kold kaffe	til frokost
ikke	at have	fået	lønforhøjelse	i år
en dag	at komme			forbi

Øvelse 10.4.a

Lav ledsætningerne om til infinitivsætninger!

1) Vi forlanger at vi bliver vækket i morgen tidlig.

---

2) Vi havde besluttet at vi ingen mad ville have.

---

3) Studenterne besluttede sig til at de igen ville tale med rektor.

---

4) Jeg huskede at jeg engang havde mødt dronningen.

---

5) Han kan faktisk ikke lide at han altid bliver beskyldt for at være fascist.

---

6) Mette kan ikke altid huske at hun skal gå tur med hunden.

---

7) At han altid bliver moppet, kan Svend ikke lide.

Øvelse 10.4.b

Lav infinitivsætningerne om til ledsætninger! (Pas på tempus!)

1) Pigerne kunne ikke lide at have for mange uvenner.

---

2) Jeg var træt af at have ham boende i et helt år.

---

3) Hun ville gerne undgå at skulle arbejde 10 timer dagligt.

---

4) Han tænkte på at købe en ny bil.

---

5) Jeg kan ikke huske at have set den film.

Øvelse 10.4.c

Hvorfor kan man ikke lave en infinitivsætning ud af følgende sætning?:

De siger at Holger har haft mange kærester.

Repetitionsøvelse

Udskift objektet med et pronomen!

1. Jeg ser ofte Jonas ved pølsevognen.

---

2. Vivi har aldrig set filmen før.

---

3. Søren fortalte aldrig Henriette om sin hemmelighed.

---

4. Jeg læste hele bogen på en eftermiddag.

---

5. Giv mig så nøglerne!

---

11 Andre ledtyper

11.1 Kentaurstruktur

Konstruktioner der indeholder verbalsubstantiver med endelsen *-en*, følger delvist ledsætningsskemaet. Første del ligner et hypotagme og anden del en ledsætning. Kerneleddet udgøres af v_{subst} som er et verbalsubstantiv dannet med endelsen *-en*, fx:

De blev irriteret over hans tåbelige drikken øl i dagevis

Denne køren frem og tilbage er meget anstrengende

Hans irriterende villen spille fodbold altid gør mig vanvittig

adled bestemmer	adled beskriver	v_{subst}	V	N	A
hans	tåbelige	drikken		øl	i dagevis
denne		køren			frem og tilbage
hans	irriterende	villen	spille	fodbold	altid

Læg mærke til at agens i første og tredje sætning er udtrykt med et possessivpronomen *hans*.

Man kan helt eller i et vist omfang erstatte en kentauerstruktur med en ledsætning eller infinitivsætning - eller omvendt, fx:

De blev irriteret over at han drak øl i dagevis

At køre frem og tilbage er meget anstrengende

At han altid vil spille fodbold, gør mig vanvittig

Øvelse 11.1.a

Lav kentaurstruktur på følgende sætninger

1) Det irriterede mig at han drak snaps.

---

2) Jeg blev rundtosset af at han gik rundt på gulvet.

---

3) Det var rart at være fri for at han sang.

---

4) Jeg blev træt af at spille kort.

Øvelse 11.1.b

Prøv at udtrykke kentastruktur med ledsætninger eller infinitiver!

1) Hendes råben var ikke til at holde ud.

---

2) Børnenes legen krig larmede utroligt.

---

3) Hendes evige gøren rent virkede manisk.

---

4) Hans syngen opera gav mig hovedpine.

11.2 Participiumskonstruktioner

I helt specielle situationer kan et objekt have et efterstillet participium, fx:

Jeg fik brevene kopieret.

Hun har bilen stående på gaden.

brevene og *bilen* er tydeligvis objekter i sætningerne, men hvordan skal vi forstå participierne?

I første eksempel er der tale om perfekt participium, og sætningen kan faktisk også formuleres på følgende måde:

Jeg fik kopieret brevene

Her kan *kopieret brevene* tolkes som et reduceret nexus i lighed med infinitivstrukturen. Denne konstruktion implicerer altid verbet *at få*. Semantisk set er agens ukendt, men subjektet er en slags katalysator for handlingen og kan da også udmærket være agens.

I det andet eksempel er der tale om præsens participium, som kun kan være efterstillet. Denne form forekommer kun i forbindelse med verbet *at have*.

I begge tilfælde kan man se participierne som en slags tungt led i et hypotagme - eller eventuelt en slags prædikat til objekt.

Læg mærke til at kun objektet, men ikke participiet kan flyttes frem i forfeltet, fx

brevene fik hun kopieret

bilen har hun stående på gaden

men ikke:

* *kopieret fik hun brevene*

* *stående har hun bilen på gaden*

Øvelse 11.2

Sæt ordene i den rigtige rækkefølge! Angiv hvis der er flere muligheder.

1) set/filmen/fået/du/har?

_____

2) pengene/jeg/liggende/har/skuffen/i

Jeg _____

3) altid/hun/stående/døren/har/åben

Hun _____

4) malet/i går/jeg/ikke/fik/døren

Døren _____

5) en flue/du/siddende/næsen/har/på

Du _____

11.3 Infinitivkonstruktioner uden *at*

I forbindelse med sanseverberne (*at høre, se, føle, lugte, smage*) samt verbet *at lade* forekommer en bestemt type neksus med en infinitiv uden *at*, fx

Vi lod Peter sove

Jeg lader altid børnene læse en bog om aftenen.

Jeg hørte ham forsigtigt komme hjem klokken 2

Vi så dem spille bold

Leddene *Peter, børnene, ham* og *dem* kan umiddelbart tolkes som objekter. De understregede infinitivkonstruktioner kan da tolkes som tunge led - eller eventuelt prædikater - til objekterne i analogi med attributive ledsætninger. Dvs. infinitivkonstruktionerne er tunge beskrivere i hypotagmer med kernerne *Peter, børnene, ham* og *dem*, som semantisk set også er agens for infinitiverne.

Denne infinitivkonstruktion indeholder en infinitiv uden *at*, og desuden kan den bestå af adverbial, nominal og slutadverbial i følge nedstående skema:

a	V _{inf}	N	A
	sove		
	læse	en bog	om aftenen
forsigtigt	komme		hjem klokken 2
	spille	bold	

Ligesom ved participiumskonstruktionerne kan kun selve objektet flyttes frem i forfeltet, fx

Ham lod vi sove

Børnene lader jeg altid læse en bog om aftenen

Infinitiven bliver stående i *N*.

Det samme gælder letled. I sætningen

jeg hørte ham komme hjem klokken 2

står *ham* formelt i letledsposition, men *komme hjem klokken 2* står stadig i *N*. Dette ses af følgende eksempel:

jeg hørte ham ikke komme hjem klokken 2

Øvelse 11.3

Sæt ordene i den rigtige rækkefølge!

1) barnet/græde/hun/hørte

---

2) tydeligt/hun/ånde/mærkede/ham

---

3) så/vi/sidde/bænken/på/manden

---

4) dem/jeg/langsomt/gå/kirken/mod/hen

---

5) liggende/altid/penge/mine/skuffen/i/har/jeg

---

6) breve/vi/kopieret/ingen/har/fik/

---

12. Specielle sætningskonstruktioner

Vi skal i det følgende se nogle sætninger der ikke passer til sætningskemaerne.

12.1 Ledsætninger med gengivelse af replik (indirekte tale)

Ledsætninger der er en gengivelse af en replik eller et citat, kan have helsætningsstruktur:

han sagde ...

k ⁿ	F	v	n	a	V	N	A
at	han	havde		aldrig	mødt	Peter	på skolen
at	Peter	havde	han	aldrig	mødt		på skolen
at	på skolen	havde	han	aldrig	mødt	Peter	

Men den almindelige ledsætningsstruktur er selvfølgelig også mulig:

han sagde at han aldrig havde mødt Peter på skolen

12.2 Betingelsesledsætninger

Lad os se på sætninger af typen *hvis - så*, hvor ledsætningen angiver en betingelse. Her står betingelsesledsætningen i ekstraposition foran sætningen, fx

hvis man én gang har været i Paris, så vil man komme igen

hvis man først er begyndt at ryge, så kan det være svært at holde op

men den kan også formuleres som en spørgende helsætning med tomt forfelt, fx

har man én gang været i Paris, vil man komme igen

er man først begyndt at ryge, kan det være svært at holde op

Læg mærke til at adverbiet *så* i reglen også udelades, og ledsætningen rykker ind i forfeltet.

12.3 Ledsætning forrest i ledsætning

Når en ledsætning står forrest i en anden ledsætning, så har den overordnede ledsætning hedsætningsstruktur, fx

jeg sagde...

k	F	v	n	a	V	N	A
at	hvis han skulle ryge,	måtte	han	gerne	åbne	vinduet	lidt
at	selvom vi ingen penge har,	vil	vi	alligevel	købe	et nyt hus	
at	når der er rødt lys,	skal	man	straks	stoppe		

Øvelse 12.3

Hvilke ledsætninger overholder ikke ledsætningsskemaet? Hvis de ikke gør, hvilken af ledsætningstyperne (i 10.1, 10.2, eller 10.3) er der så tale om?

- 1) Hvis nogen trods den gode forklaring har spørgsmål, kan de stille dem nu.
- 2) Han påstår faktisk at i Odense kan man få arbejde.
- 3) Har man sagt A, må man også sige B.
- 4) Har du sagt A siden du nu siger B?
- 5) Det er nu en skam at hver gang vi har tid, er hun optaget.
- 6) Nu må vi hellere gøre noget inden det er for sent.
- 7) Han åd virkelig som om han ikke havde set mad i 14 dage.
- 8) Han åd faktisk som havde han ikke set mad hele dagen.
- 9) Jeg tror nu at hvis vi skal have noget ud af det, så må vi begynde helt forfra.
- 10) Hvad mener Ole vi skal gøre?
- 11) Han skal sgu nok klare sig selv, kender jeg ham ret.
- 12) Leif skrev at nu var han snart træt af den rejse.
- 13) Det er jo en gammel sandhed at kommer tid kommer råd.

12.4 Helsætninger med ledsætningsstruktur

Helsætninger med ledsætningsstruktur forekommer i sætninger der begynder med ordene *bare*, *gid*, *mon*, *sikke*, *blot*, *måske* og *at*, fx

k	n	a	v	V	N	A
bare	han	dog	havde	sagt	det	tidligere!
gid	han	var				i Skanderborg!
mon	han	nu også	kommer			i aften!
blot	vi	ikke	bliver		forkølet	af det!
sikke	du		kan	løbe!		
måske	du	lige	kunne	hjælpe	mig!	
at	hun		gider!			

Alle disse sætninger har karakter af udråb, selvom de i princippet udtrykker forskellige modi.

Øvelse 12.4

Lav sætninger som ovenstående! Det kan gøres på flere måder!

1) Det er nogle høje bjerge.

---

2) Du går måske på indkøb.

---

3) Bilen kører hurtigt.

---

4) Det begynder ikke at regne.

---

5) Jeg ved ikke om det bliver regnvejr.

---

6) Jeg håber ikke han falder ned fra træet.

12.5 Sætningsknode

Nogle gange kan et led fra ledsætningen eller infinitiven stå i helsætningens forfelt.

Lad os lave en simpel forfeltsanalyse af følgende sætning med ledsætning:

jeg kan pludselig ikke huske om jeg har læst den bog

F	resten
jeg	kan pludselig ikke huske om jeg har læst den bog
pludselig	kan jeg ikke huske om jeg har læst den bog
om jeg har læst den bog,	kan jeg pludselig ikke huske
den bog	kan jeg pludselig ikke huske om jeg har læst

og den analoge sætning med en infinitiv:

F	resten
jeg	kan pludselig ikke huske at have læst den bog
pludselig	kan jeg ikke huske at have læst den bog
at have læst den bog	kan jeg pludselig ikke huske
den bog	kan jeg pludselig ikke huske at have læst

De sidste sætninger i skemaerne siges at have sætningsknode, dvs. at et led fra led- eller infinitivsætningen, i eksemplet *den bog*, placeres i helsætningens forfelt. Sætningen slår så at sige knude på sig selv.

Øvelse 12.5.a

Hvilke sætninger har sætningsknode?

- 1) Ole kan ikke lide at Hans bruger mange penge
- 2) Lis siger at de allerede har købt huset
- 3) Den bog vil jeg gerne have at du køber.
- 4) Vi opnår ikke noget ved at vi tillader hash
- 5) Hash opnår vi ikke noget ved at tillade

6) Jeg tror at det skete sådan

7) Noget er der vel risiko for at de finder før eller senere

Øvelse 12.5.b

Lav sætningsknode at følgende sætninger. Der kan være flere muligheder:

1) Lisbeth synes ikke at hun har nogle ordentlige sko.

---

2) Vi ved at han døde i dette hus.

---

3) De siger at han ikke kan lide børn.

---

4) Læreren mener at børnene kun må lege med de små dyr.

---

5) Jeg kan ikke huske at vi så den film.

Repetitionsøvelse

Lav sætninger af følgende ord!

1. høns/gående/haven/har/nogle/Per/i

---

2. Jeg tror ikke at blive/opgaven/med/aften/han/kan/færdig/i

---

3. skal/åen/for/man/hente/ikke/over/gå/vand/at

---

4. låne/ikke/kan/ham/500 kr/du?

---

5. I skoven se/ingenting/kan/natten/man/om

---

13. *Der*-konstruktioner

Der er to typer *der*-konstruktioner:

13.1 Logisk subjekt i N (prædikativposition)

I moderne dansk er der en tendens til at undgå **ubestemte subjekter** i *F* og *n*. Det lyder simpelthen unaturligt. Man vil sjældent se følgende sætninger (selvom de er grammatisk korrekte):

en mand gik på gaden
er nogen kommet tilbage?
i går kom to tyskere til byen
derfor blev en del breve smidt ud

I stedet vil man sige:

der gik en mand på gaden
er der kommet nogen tilbage?
i går kom der to tyskere til byen
derfor blev her smidt en del breve ud

Lad os sammenligne de to sætningstyper i sætningsskemaet

F	v	n	a	V	N	A
en mand	gik		ofte			på gaden
der	gik		ofte		en mand	på gaden
	Er	nogen		kommet		tilbage
	Er	der		kommet	nogen	tilbage
i går	kom	to tyskere				til byen
i går	kom	der			to tyskere	til byen
derfor	blev	en del breve		smidt		ud
derfor	blev	her		smidt	en del breve	ud

Læg mærke til at *her* i visse tilfælde kan have samme funktion som *der*.

Vi ser at *der*-konstruktionerne passer fint ind i sætningskemaet. Her siger vi at *der* er det **formelle** eller **grammatiske subjekt**, og bemærker at det **logiske subjekt** eller **agens** nu placeres i prædikatets position i *N*.

Man kan ikke altid lave *der*-konstruktion. Det er verbet der er bestemmende. Først og fremmest må verbet ikke have noget objekt, fx

i haven legede der nogle børn

* *i haven legede der nogle børn skjul*

Hvis *skjul* skal indgå som objekt i sætningen, må vi altså danne den uden *der*-konstruktion med det ubestemt subjekt placeret i *n*:

i haven legede nogle børn skjul

Denne *der*-konstruktion fungerer også i ledsætningsstrukturen:

Hun sagde at der ofte gik en mand på gaden

Louise spurgte om der er kommet nogen tilbage

Per fortalte at der vist kom to tyskere til byen i går

Der var nogen der ikke fik deres post fordi her ved et uheld blev smidt en del breve ud

k	n	a	v	V	N	A
at	der	ofte	gik		en mand	på gaden
om	der		er	kommet	nogen	tilbage
at	der	vist	kom		to tyskere	til byen i går
fordi	her	ved et uheld	blev	smidt	en del breve	ud

Når subjektet er bestemt, kan man ikke anvende *der*-konstruktion:

* *der gik ofte manden på gaden*

derimod anvendes den normale sætningsstruktur:

manden gik ofte på gaden

13.2 *Der* som formelt subjekt i sætninger uden logisk subjekt

I sætninger uden (logisk) subjekt anvendes *der*/*her* som formelt subjekt, idet en moderne dansk sætning praktisk taget ikke kan eksistere uden et grammatisk subjekt (bortset fra imperativer). Det drejer sig især om sætninger med sanseverber og passiver, fx

F	v	n	a	V	N	A
i baren	ryges	der			meget	
der	bliver		ikke	snakket		om politik
i Oslo	må	der		have været	koldt	
her	lugter		altid			af benzin
der	repareres				mange biler	på værkstedet
for tiden	købes	der			få huse	

Konstruktionen fungerer også i ledsætningsskemaet, fx

det er ubehageligt når der ryges meget i baren

det er rart at der ikke bliver snakket meget om politik

de frøs sikkert fordi der må have været meget koldt i Oslo

vi sidder udenfor da her altid lugter af benzin

der sker ikke så meget i butikken, hvorimod der repareres mange biler på værkstedet

det er et problem at der for tiden købes få huse

k	n	a	v	V	N	A
når	der		ryges		meget	i baren
at	der	ikke	bliver	snakket		om politik
fordi	der		må	have været	koldt	i Oslo
da	her	altid	lugter			af benzin
hvorimod	der	repareres			mange biler	på værkstedet
at	der	for tiden	købes		få huse	

13.3 Ledsætninger med logisk subjekt i *k*-feltet.

En speciel *der*-konstruktion findes i ledsætninger hvor det logiske subjekt står i konjunktionsfeltet.

han ved ikke hvem der har givet ham en bog
jeg ville gerne vide hvilke biler der mon sælges i Danmark
hun ved altid hvad der er det bedste for dig
hvad var det for et brev som der kom i går
vi har mange bøger som der aldrig bliver læst

k	n	a	v	V	N	A
hvem	der		har	givet	ham en bog	
hvilke biler	der	mon	sælges			i Danmark
hvad	der		er		det bedste for dig	
som	der		kom			i går
som	der	aldrig	bliver	læst		

Øvelse 13.a

Lav *der*-konstruktioner af følgende sætninger!

1) Mange kunder kommer i hans butik.

---

2) En kat sad i vinduet.

---

3) En del ældre elever gik rundt i skolegården.

---

4) Fem børn er fraværende.

---

5) Nogle problemer viste sig.

---

6) En god forklaring på dette findes ikke.

Øvelse 13.b

Hvilke *der*-konstruktioner er anvendt i de enkelte sætninger?

- a) Han var her ikke da der blev ringet.
- b) Ved du måske hvem af mændene der kommer?
- c) Der plejer at bo 40 familier på campingpladsen.
- d) Jeg har aldrig vidst hvilken stol der var den franske.
- e) Er her altid så varmt herinde?
- f) Nu er der løbet vand ud af spanden igen.
- g) Her er blevet gjort fint i stand.
- h) Politiet undersøgte aldrig hvis cykler der var blevet smidt i havnen.
- i) Du må finde ud af hvad der egentlig skete.
- j) Når der blinker en rød lampe, skal der benzin på.
- k) Hvor der handles, spildes der.

14. Perioder

14.1 Ledsætningsgrader

En ledsætning der er led i en helsætning, kaldes en ledsætning af 1. grad, fx

hun sagde at hun ville ringe

En ledsætning der er led i en ledsætning af 1. grad kaldes en ledsætning af 2. grad:

hun sagde at hun ville ringe når hun kom hjem

Etc.

14.2 Periodebygning

For at få overblik over sætningen laves et såkaldt periodeskema hvor man angiver graderne af de forskellige ledsætninger, fx

jeg blev glad da hun sagde at hun ville ringe når hun kom hjem

0°	<u>jeg blev glad</u>			
1°		<u>da hun sagde</u>		
2°			<u>at hun ville ringe</u>	
3°				<u>når hun kom hjem</u>

Helsætninger med flere ledsætninger kalder man perioder.

Havde sætningen set sådan ud:

da hun sagde at hun ville ringe når hun kom hjem, blev jeg glad

ville analysen se sådan ud:

0°				<u>blev jeg glad</u>
1°	<u>da hun sagde</u>			
2°		<u>at hun ville ringe</u>		
3°			<u>når hun kom hjem,</u>	

Lad os analysere et mere kompliceret eksempel

til trods for at det var sidst på måneden, mente Sofie at hun kunne låne nogle penge af Mathias når de mødtes på cafeen

0° til trods for mente Sofie
1° at det ....måneden, at hun ... af Mathias
2° når de... cafeen

Øvelse 14.a

Lav periodeskema på følgende tekster!

- 1) Hvis du ikke er kommet hjem før jeg går i seng, låser jeg døren.
- 2) Det er klart at hun må betale hvis hun vil have noget.
- 3) Vivi sagde at hun ikke vil acceptere at Anne sover længe når hun skal på arbejde.
- 4) Skal du ud om natten når det er koldt, må du tage noget varmt tøj på.
- 5) Idet der er meget trafik på gaden, råder vi til at man placerer reklameskilte tæt ved forretningen sådan at fodgængere ikke skal gå ud på cykelstien.
- 6) Hun hævdede at hvis hun skulle værre oppe hele natten, så måtte hun have mere kaffe.

15. Repetitionsopgaver

De følgende øvelser forsøger at gå på tværs af materialet. Der er altså ingen kronologi i forhold til kapitel 1-14.

Opgave 15.1

Gør sætningerne færdige med de understregede ord:

1. Jeg bil/garagen/i/parkerede/min

Jeg _____

2. Jeg bil/garagen/parkeret/min/i/har/

Jeg _____

3. Jeg bil/parkere/min/i/at/plejede/garagen

Jeg _____

4. Jeg bil/have/i/min/garagen/parkeret/skulle

Jeg _____

5. Jeg ofte/parkerede/garagen/den/i

Jeg _____

6. Jeg altid/parkeret/i/den/har/garagen

Jeg _____

7. Jeg fortalte hende at bil/jeg/garagen/parkerede/min/i

Jeg fortalte hende at _____

8. Jeg fortalte hende at parkerede/altid/i/den/garagen/jeg

Jeg fortalte hende at _____

9. Hun forklarede mig at bil/jeg/have/i/min/garagen/parkeret/burde

Hun forklarede mig at _____

10. ikke/jeg/havde/garagen/parkeret/hvorfor/bil/min/i, kunne jeg ikke huske.

_____, kunne jeg ikke huske.

Opgave 15.2

Ideen med denne øvelse er at sætninger indeholdende bestemte led, fx

a) $F \vee N$

Jeg er sur eller *Han læser en avis*

Altså, sætningerne indeholder forfelt, finit verbum og objekt/prædikativ.

Nogle gange angiver vi hvilken type led som står i forfeltet, fx

b) $F(A) \vee n N$

I går aftes så de et stjernesud

$F(A)$ angiver altså at der er tale om et forfelt der hidhører A , i dette tilfælde *i går aftes*.

Ordforrådet begrænses kun af fantasien.

Forsøg at bruge led der består af flere ord (hypo-, para- eller katatagme), herunder ledsætninger og infinitiver!

1. $F \vee N A$

---

2. $F \vee a V N$

---

3. $F(A) \vee n \text{ neg } V N$

---

4. $F \vee n A ?$

---

5. $\vee n a A ?$

---

6. $F \vee \text{let } a N$

---

7. $F(N) \vee n a V$

---

8. $\vee A !$

---

9. $F \vee N \text{ ekstra}$

---

10. $F(N) \vee n \wedge V N$

---

11. ekstra $F \vee N$

---

12. ekstra $F \vee n N$

---

13. $F(A) \vee n \wedge \text{neg } V A$

---

14. $\vee \text{let neg !}$

---

15. $F \vee n \text{ neg } A ?$

---

16. $F(a) \vee n \text{ let neg}$

Opgave 15.3

Identificér leddene i følgende sætninger (med F , $\vee$, n , a , let etc.)! Hvis leddene består af mere end ét ord, så klassificér dem efter kategorierne, hypo-, para- og katatagme!

1. I dag vil vi lære grammatik.
2. Storken er en dejlig flyver, og koen har et dejligt yver.
3. Peters værtshus har kun åbent til klokken 2.
4. Siden jul har jeg ikke hørt fra Johannes.
5. Vil du ikke komme til kaffe i morgen?
6. Maden smagte mig ikke.
7. Der er mange kalorier i en avocado.
8. Det er utroligt at Leo vil kysse hende.

9. Leo gider faktisk ikke at kysse hende.
10. Man kan sige meget om ministeren, men dum, det er han ikke.
11. Louise fortalte ham et par vittigheder mens de ventede på toget.
12. At være eller ikke at være, det er spørgsmålet.

Opgave 15.4

Find fejlene i følgende sætninger og ret dem! Argumentér for dine rettelser!

1. Hvorfor man kan ikke se det i dag?
2. Derfor de kan lide at holde ferie på landet
3. Da dukkede op et nyt parti.
4. Mon kommer han ikke til koncerten i aften?
5. I 1860 blev oprettet Håndværkersammenslutningen.
6. Før Danmark blev et industriland der var nogle landbrugsreformer.
7. Dog mange tror at det stadigvæk er sådan.
8. De første mennesker boede i Danmark kun om sommeren.
9. På den måde opstod der De Danske Ungdomsforeninger.
10. Det er svært at sige hvilken slags land er Danmark.
11. I den del af Jylland hvor jorden er ikke så god er der ikke så mange landbrug.
12. Man kan se at hele industrien udviklede sig i Danmark meget stærkt.
13. Hvis nogle medlemmer er ikke enige, stemmer de imod.
14. Det er forskelligt på hvilken måde tilbringer deres fritid mænd og kvinder.
15. Den største forandring som skulle nemlig være sket tidligere var at de fik flere penge.

Opgave 15.5

Identificér ledsætninger og infinitiver. Angiv hvilken funktion de har og placér sætningerne i sætningsskema! Fx

Jeg synes at det er koldt i dag.

at det er koldt i dag er en **ledsætning med substantivisk funktion** idet det er objekt.

Helsætningen i skema:

$F \quad v \quad \underline{\text{ekstra}}$
Jeg synes at det er koldt i dag.

Ledsætningen i skema:

$k \quad n \quad v \quad N \quad \underline{A}$
at det er koldt i dag

1. Da de kom hjem fra fodbold, lavede de kakao og boller.
2. De forekommer mig at Ludvig er uddannet som ingeniør.
3. Kan han da ikke huske at komme til tiden!?
4. Hvorfor fortalte han aldrig at han havde været til raveparty?
5. Idéen er at få nogle nye oplevelser.
6. Kan du huske Tina som jeg gik i klasse med?
7. Jeg tænker ofte på at det kunne have været mig der vandt en million.
8. Som jeg allerede har sagt, er der ikke flere penge i kassen.
9. Han er god til at spille fodbold.
10. Du får aldrig en kæreste hvis du ikke vasker dig.
11. Der er for mange der tænker på sig selv.
12. Man må da håbe at hun vil forsøge at forbedre sig.

Opgave 15.6

Identificér specielle ledtyper eller sætningskonstruktioner i følgende sætninger!

1. Bilen ved jeg ikke hvor jeg har parkeret..
2. Sara fortalte at hun skulle i alle tilfælde ikke med til Sverige.
3. Har man én gang været i Nykøbing, kommer man ikke tilbage.
4. Min mor har altid sit vasketøj hængende ude i haven.
5. Der var meget snakken i klasselokalet.
6. Bare han dog gad holde sin kæft!
7. Hun fik bilen repareret på Pedersens Værksted.
8. Line så julemanden kysse mor.
9. Han vidste at selvom han kørte ad motorvejen, ville han ikke nå frem til tiden.
10. Der var en hosten og en nysen i lægens venteværelse.
11. At han gider at gøre rent i den svinesti!
12. At læse ved jeg ikke om hun kunne.

Opgave 15.7

Nu udvider vi øvelse 15.2 med også at angive om sætningen skal indeholde en ledsætning eller en infinitiv, fx

$F \ v \ n \ neg \ A(\text{ledsætn.: } k \ n \ v \ N)$

A skal altså indeholde en adverbial ledsætning med strukturen $k \ n \ v \ N$. Løsningen kunne være

$F \quad v \quad n \quad neg \quad \underline{k \quad n \quad v \quad N}$
I dag kommer Svend ikke fordi han er syg

eller

$F \quad v \quad n \quad neg \quad \underline{k \quad n \quad v \quad N}$
Opvasken tager Svend aldrig selvom Pia er syg

1. F v ekstra(ledsætn.: k n v N)

---

2. F(inf: v_{inf}) v N

---

3. F v N A(ledsætn.: k n v N A)

---

4. F v N ekstra(inf.: v_{inf} A)

---

5. F(ledsætn.: k n v) v n a N A

---

6. F v neg V A(præp.+ ledsætn.: k n v V A)

---

7. F v N(ledsætning.: k v A)

---

8. F(ledsætn. k n a v N) v n a N

---

9. F v neg ekstra(ledsætn.: k n v N)

Jeg håber ikke at opgaven var for svær

Øvelse 15.8

**Lav en fuldstændig sætningsanalyse af følgende tekst, dvs. identificér alle leddene i såvel
helsætninger, ledsætninger som infinitiver!**

Det er morgen, og Viktor har taget tøj på og spist morgenmad. Nu er han på vej ud af døren.

Lisbeth ser på hans bukser og spørger: "Har du tænkt dig at gå på arbejde i de bukser. "

"Ja, selvfølgelig", siger Viktor. "Hvad er der i vejen med mine bukser?"

Lisbeth ser igen på bukserne og siger: "De er slidte og grimme. Kan du ikke tage nogle andre på?"

”Jeg har ikke andre som er rene. Og jeg synes ikke at de er så grimme. Jeg kan faktisk godt lide de bukser”.

”Ja, du elsker alt dit gamle tøj, men du bliver nødt til at købe noget nyt. Der er ikke noget ordentligt tøj i dit skab. Jeg synes at vi skal gå på indkøb i morgen”, siger Lisbeth.

”Jeg tror ikke at jeg har tid i morgen. Jeg har utroligt meget arbejde”, lyver Viktor lidt, ”Der er også mange mennesker i byen om fredagen. Kan det ikke vente til næste uge?”

”Jo, men så skal det også være”.

Øvelse 15.9

Sæt ordene i den rigtige rækkefølge (4a+b og 5a+b hænger sammen):

1. at/at/leve/er/rejse

---

2. eventyr/livet/det/er/dejligste

---

3. udadtil/indadtil/hvad/vindes/tabes/,/skal

4a. at/mens/husk/tør/elske/du/det.

4b. at/husk/leve/du/mens/det/gør.

5a. af/kommer/selv/fremtiden/sig

5b. fremskridtet/gør/ikke/det

Register

- adled 31-32
- adverbial 9-10, 14f
- adverbiel funktion 35f
- agens 9, 45, 56
- attributiv funktion 35f
- beskriver 32
- bestemmer 32
- betingelsesledsætninger 50
- centralfelt 14-15
- direkte objekt 10, 15
- ekstraposition 29-30, 37-38, 50
- finit verbal 9
- foreløbigt objekt 38
- foreløbigt subjekt 8, 37
- forfelt 14-15f
- forfelsesprøven 21, 31
- formelt subjekt 9, 57
- grammatisk subjekt 57
- helsætning 14-15, 20, 33, 50, 51, 52
- hypotagme 31-32, 45, 46, 48
- indirekte objekt 10, 15
- indirekte tale 50
- infinit verbal 9
- infinitiv 9, 33, 35f
- infinitiv uden *at* 9, 47-48
- infinitivsætningsskemaet 42
- kentauerstruktur 45
- kerneled 31-32, 45
- konjunktion 7, 11, 20, 32, 40
- konjunkcional 7, 9, 11, 20
- konjunkcionalfeltet 20
- ledsætning 7, 10, 33, 35ff
- ledsætningsgrader 60
- ledsætningsskema 40
- letled 26
- logisk subjekt 9, 55, 57
- negation 9, 11, 23
- negerede led 23
- neksus 33, 48
- nominal funktion 35f
- nominal 9-10, 14ff
- objekt 7, 10
- paratagme 31
- participium 9, 46
- periodebygning 60
- prædikativ 10
- prædikativ til objekt 10
- prædikativ til subjekt 10
- præpositionsled 35
- reduceret neksus 33
- sideordningskonjunktion 7, 11, 20, 40
- sideordningsforbindelse 31
- slutfelt 14-15
- subjekt 7, 10-11
- sætningsknode 53
- tryksvage pronominer 26
- tungt led 27-28, 46
- ubestemt subjekt 56
- udeladte led 20
- underordningsforbindelse 31
- underordningskonjunktion 7, 11, 40
- verbal 9, 14ff
- verbalsubstantiv 45

Litteraturliste, forslag til yderligere læsning samt øvelser:

Christensen, Robert Zola og Lisa, *Dansk grammatik*, Syddansk universitetsforlag

Diderichsen, Paul, *Elementær dansk grammatik*, 1946

Hansen, Erik, *Dæmonernes Port*, Hans Reitzel, 1984

Hansen, Erik og Heltoft, Lars, *Grammatik over det danske sprog, DSL 2011*

Jacobsen, Henrik Galberg og Skym-Nielsen, Peder, *Dansk sprog*, Schønberg 1996

Thorborg, Lisbet, *Dansk grammatik i praksis*, Akademisk Forlag, 1995

Øckenholt, Michael , *Dansk er ... svært*, Gyldendal, 1999